

تأثیر فرهنگ عاشورا در اندیشه رهبران انقلاب اسلامی

لطف علی لطیفی پاکده

عضو هیأت علمی پژوهشکده تحقیقات اسلامی

چکیده

منبع اصلی معنویت و انگیزش یاران انقلاب اسلامی، قیام عاشورا است. فرهنگ عاشورا در ابعاد مختلف خود تأثیرات عمیقی بر اندیشه رهبران انقلاب اسلامی داشته است. یکسان شمردن دین با سیاست رحمانی، جدیت در اطاعت از رهبری و فرماندهی اسلامی، کوشش برای اصلاح جامعه از طریق اجرای قوانین الهی، تلاش برای مبارزه با ظالمان، اعطای امنیت به ستمدیدگان و برقراری عدالت اجتماعی بخشی از این اثرات است. همچنین برخورداری از روحیه شجاعت و آزادگی، اهتمام به نماز اول وقت، انجام خالصانه امور برای خدای بزرگ و فداکاری تا سرحد ایثار جان برای حفظ اسلام از دیگر ابعاد این اثرگذاری است.

کلید واژه‌ها: امام حسین (ع)، مقام معظم رهبری، فرهنگ عاشورا، پیوند دین و سیاست، معنویت.

وَأَنِّي لَمْ أَخْرُجْ أَثِيراً وَلَا بَطِراً وَلَا مَفْسِداً وَلَا ظالماً وَإِنَّمَا خَرَجْتُ لِطَلَبِ الْإِصْلَاحِ فِي أُمَّةٍ جَدِي ص أَرِيدُ أَنْ أَمُرَ بِالْمَعْرُوفِ وَأَنْهَى عَنِ الْمُنْكَرِ وَأَسِيرَ بِسِيرَةِ جَدِّي وَأَبِي أَمَامِ حَسِينِ (ع): قیام من از روی ناسپاسی، مستی، فساد و یا ستم نبود. تنها به این دلیل قیام کردم که در امت جد خویش (ص) اصلاح کنم، خواستم تا امر به معروف و نهی از منکر کنم و

به روش جد و پدرم رفتار کنم.

منبع اصلی معنویت و انگیزش باران انقلاب اسلامی، قیام عاشورا است. فرهنگ عاشورا در اندیشه رهبران انقلاب اسلامی، تأثیر فراوان و جلوه‌ای درخشان دارد. این تأثیر تا بدان حد است که به انقلاب اسلامی رنگ و بوی عاشورایی بخشیده است، چنان که محوری ترین ابعاد فکری و عملی انقلاب اسلامی تحت تأثیر فرهنگ عاشورا واقع شده است. شناخت این اثرات به ما کمک می‌کند تا درک کنیم که در چه زمینه‌هایی باید خود را تقویت کنیم. فرهنگ عاشورا ابعاد مختلفی دارد؛ سیاسی، اجتماعی، فرهنگی و اخلاقی. در این مقاله، تأثیرات فرهنگ عاشورا را در هر یک از ابعاد یاد شده به نظاره می‌ایستیم.

۱. تأثیرات سیاسی

دو بعد مهم از تأثیرات سیاسی فرهنگ عاشورا بر اندیشه رهبران انقلاب اسلامی عبارت اند از: پیوند دین و سیاست، و اطاعت از رهبری.

۱-۱. پیوند دین و سیاست

فرهنگ عاشورا نمایانگر پیوند دین صحیح با سیاست رحمانی است. امام حسین (ع) به عنوان یک رهبر بزرگ دینی، نواده رسول الله (ص) و امام سوم شیعیان جهان، دخالت در سیاست را کسر شأن خود نمی‌دانست. آن را خلاف دین نمی‌دید. سکوت در برابر ستمگران را جایز نمی‌دانست. تلاش می‌کرد تا پایه‌های حکومت ظالمان را سست کند و ارکان حکومت ناب دینی را استوار سازد. اگر حکومت یزید مداخله نمی‌کرد و بسیاری از کوفیان آن روزگار بد عهدی نمی‌کردند، امام حسین (ع) حکومت اسلامی تشکیل می‌داد و با حکومت یزید درگیر می‌شد. اما یزید پیشدستی کرد و نبرد را آغاز کرد. تلاش برای براندازی حکومتی ستمگر و تأسیس حکومت عدل اسلامی از مهم ترین شاخصه‌های یک حرکت سیاسی است. تلاشی که رهبران انقلاب اسلامی همچنان پیگیر آن هستند. با این فرق که تلاش امام حسین (ع) به دلیل خیانت مردم کوفه در ظاهر امر موفق نبود اما تلاش رهبران انقلاب اسلامی به دلیل فداکاری‌های ملت بزرگوار ایران که عشق امام حسین (ع) با وجودشان آمیخته بود، موفق شدند.

امام خمینی (ره) انسان بزرگی بود که به پیوند عمیق بین دین و سیاست اعتقاد داشت. او سالهای مدید در راه براندازی حکومت ستمگر پهلوی و تأسیس حکومت عدل اسلامی تلاش کرد و در این راه مقدس توفیقات مهمی نیز کسب کرد. از نگاه امام خمینی (ره) سیاست بر سه گونه است:

- سیاست شیطانی: دروغ، فریب، چپاول مردم و ...

- سیاست تک بعدی: فقط مصالح مادی و این جهانی جامعه را در نظر دارد.

- سیاست رحمانی: تمام ابعاد جامعه و مصالح مادی و معنوی جامعه را در نظر می‌گیرد.^۲

امام خمینی (ره) هدف مشترک دین خدا و سیاست رحمانی را اجرای عدالت در جامعه و هدایت جامعه به سمت مصالح مادی و معنوی آن می‌دید. از این رو، آنها را یکی می‌دید و اعتقاد داشت رسول الله (ص) هم یک رهبر دینی بود و هم زعامت سیاسی جامعه را بر عهده داشت.^۳ از نگاه معظم له، علل طرح جدایی دین از سیاست عبارت بودند از:

- رفتار بد برخی کشیش‌ها در اروپای قرون وسطی با دانشمندان

- نیاز استثمارگران برای پیشبرد منافع خود

- ابزار شدن برخی غریزدگان برای استثمارگران

- مبارزه برخی روحانیون ناآگاه و دنیاپرست با خاصیت انقلابی اسلام^۴

اعتقاد به پیوند دین و سیاست در اندیشه جانشین امام خمینی (ره) تا بدان حد قوی است که ایشان جدایی دین از سیاست را نه تنها شرک، که از بزرگ‌ترین مظاهر شرک در عصر حاضر می‌دانند:

از بزرگ‌ترین مظاهر شرک در عصر حاضر، تفکیک دنیا از آخرت، و زندگی مادی از عبادت، و

دین از سیاست است. (۱۳۶۸/۴/۱۴)

مقام معظم رهبری خطاب به حجاج بیت الله الحرام درباره جدایی دین از سیاست

می‌نویسند:

این، همان شرکی است که امروز مسلمانان باید با اعلام برائت، دامن خود و اسلام را از آن

تطهیر کنند..... (۱۳۶۸/۴/۱۴)

ممکن است بپرسید چرا جدایی دین از سیاست شرک است؟ جدایی دین از سیاست به این

معناست که همه یا بخشی از قوانین الهی در جامعه اجرا نشود و فرامین و نظرات کسانی غیر از خدا و خارج از چارچوب دین اجرایی گردد. در این صورت، ما شریک برای خدا انتخاب کرده ایم. به سخن دیگر، اگر مسلمانی، طبق دستور و عاظ السلاطین در سیاست دخالت نکند بدین مفهوم است که:

گویی خدای دنیا - معاذالله - جباران و زورگویان و چپاولگران و ابرقدرت‌ها و جنایتکارانند، و استضعاف و استعباد و استثمار خلاق و علو و استکبار نسبت به بندگان خدا حق مسلم آنهاست، و همگان باید پیشانی اطاعت بر آستان تفرعن آنها ساییده و در برابر زورگویی و غارتگری و میل و اراده بی مهار آنان تسلیم باشند و اعتراض نکنند، چرا که وعاظ السلاطین و نوادگان بلعم باعورا، فریاد برخواهند آورد که دخالت در سیاست کردید، و اسلام را چه به سیاست!

(۱۳۶۸/۴/۱۴)

از سوی دیگر باید دانست یکتا پرستی به معنای نفی همه بت‌های با جان و بی جان است و این یعنی مقابله با فرعون‌های زمانه که در هر عصری یافت می‌شوند و چنین کاری به مفهوم دخالت در سیاست است. به تعبیر مقام معظم رهبری:

در حالی که نخستین شعار اسلام، توحید، یعنی نفی همه قدرت‌های مادی و سیاسی و همه بت‌های بی جان و باجان بود، و در حالی که اولین اقدام پیامبر(ص) پس از هجرت، تشکیل حکومت و اداره سیاسی جامعه بود، و یا دلایل و شواهد فراوان دیگری که بر پیوند دین و سیاست حکم می‌کند، باز کسانی پیدا می‌شوند که بگویند دین از سیاست جداست، و کسانی هم پیدا شدند که این سخن ضداسلامی را از آنها بپذیرند. (۱۳۶۸/۴/۱۴)

۲ - ۱. اطاعت از رهبری

فرهنگ عاشورا پیام دیگری نیز برای ما دارد. آن پیام این است که راه سعادت را با پیروی از رهبر خوب می‌توان درک کرد و راه شقاوت، همان دنباله روی از رهبران بد است. در جریان قیام عاشورا، از یک سو حماسه سازان کربلا را می‌بینیم که با اطاعت همه جانبه از رهبری امام حسین (ع)، همای سعادت را بر سر گرفتند و از دیگر سو عده‌ای از کوفیان سست عهد را می‌یابیم که با نافرمانی از امام خود، گرفتار نکبت دنیا و عذاب آخرت شدند.

این امر در اندیشه رهبران انقلاب اسلامی نیز مشاهده می‌شود. امام خمینی (ره) با الگو

پذیری از رهبران بزرگ صدر اسلام مانند رسول الله (ص)، امیرالمؤمنین علی (ع) و سایر پیشوایان معصوم (ع) از جمله امام حسین (ع) قدم در مسیر سعادت می‌گذارد. به این سخن، نیک بنگرید:

دستور است این، دستور عمل امام حسین سلام الله علیه، دستور است برای همه: «کل یوم عاشورا و کل ارض کربلا» دستور است به اینکه هر روز و در هر جا باید همان نهضت را ادامه بدهید، همان برنامه را. امام حسین با عده کم همه چیزش را فدای اسلام کرد، مقابل یک امپراتوری بزرگ ایستاد و «نه» گفت. هر روز باید در هر جا این «نه» محفوظ بماند.^۵

در عمل نیز ایشان تا زمانی که خود زعامت جامعه دینی را بر عهده نگرفتند قیام را آغاز نکردند. در زمان زعامت آیت الله العظمی بروجردی، عده‌ای از علما خدمت امام خمینی (ره) که در آن زمان از اساتید بزرگ حوزه علمیه قم و مشاور سیاسی آقای بروجردی بودند می‌رسند و برخی تخلفات حکومت وقت را متذکر می‌شوند. امام خمینی (ره) می‌فرماید: پرچمدار، آیت الله العظمی بروجردی هستند و ما در این شرایط وظیفه‌ای نداریم.^۶

امام خمینی (ره) به لحاظ انضباط نظامی، معتقد به وجوب اطاعت از فرمانده مسلمین بودند:

اطاعت از یک فرماندهی که فرمانده اسلام است واجب است به حسب حکم اسلام، تخلف حرام است.^۷

مقام معظم رهبری نیز تا زمانی که مسئولیت رهبری جامعه اسلامی بر عهده ایشان مستقر نشده بود، با دقت خاصی از فرامین امام امت اطاعت می‌کردند و امروزه در مقام زعامت جامعه اسلامی بر این اعتقاد هستند که:

نظم، چیز خوبی است و در همه ارتش‌های دنیا وجود دارد و هیچ ارتشی بدون نظم و انضباط دقیق و دسواس آمیز، کارایی لازم را نخواهد داشت. آن کسی که در یک حرکت محدود قدرت ندارد و نظم و نظر فرمانده را دقیقاً رعایت می‌کند، در میدان‌های سخت هم توانایی خواهد داشت که دقیقاً نظر فرمانده را رعایت بکند و به اجتهاد شخصی و نظر خود عمل نکند.

(۱۳۶۸/۸/۲۹)

۲. تأثیرات اجتماعی

دو بعد مهم از تأثیرات اجتماعی فرهنگ عاشورا بر اندیشه رهبران انقلاب اسلامی عبارت‌اند از: اصلاح جامعه و اجرای عدالت اجتماعی

۱ - ۲. اصلاح جامعه

امام حسین (ع) در قیام عاشورا، قصد داشتند تا جامعه منحرف آن روز را اصلاح کنند. این سخن آن بزرگوار است که اصلاح را از اهداف اصلی قیام معرفی می‌فرماید:

اللَّهُمَّ إِنَّكَ تَعْلَمُ أَنَّهُ لَمْ يَكُنْ مَا كَانَ مِنَّا تَنَافُسًا فِي سُلْطَانٍ وَلَا ائْتِمَاسًا مِنْ فَضُولِ الْخَطَامِ وَ لَكِنُّ لِنُرِيِّ الْمَعَالِمَ مِنْ دِينِكَ وَ نُظْهِرُ الْإِصْلَاحَ فِي بِلَادِكَ وَ نَأْمَنُ الْمَظْلُومُونَ مِنْ عِتَادِكَ وَ يُعْمَلَ بِقَرَائِنِضِكَ وَ سُنَّتِكَ وَ أَحْكَامِكَ.^۸

خدای من! تو می‌دانی آنچه از ماصادر شده انگیزه رقابت در سلطنت و تمنا زیادی‌های دنیا نبود، بلکه برای این بود که نشانه‌های آشکار دین تو را بنگریم و اصلاح را در سرزمین‌های تو آشکار کنیم تا ستم‌دیدگان از بندگان تو امنیت یابند و به واجبات، سنت‌ها و احکام تو عمل شود.

امام خمینی (ره) سخت تحت تأثیر این سخن امام حسین (ع) قرار دارد. ایشان در کتاب ولایت فقیه خود که از کلیدی‌ترین کتاب‌ها برای شناخت اندیشه سیاسی آن بزرگوار است، بخش قابل توجهی از خطبه امام حسین (ع) را که حدیث بالا فقط قسمتی از آن است نقل می‌کند و می‌فرماید:

مضمون روایت شاهد بر این است که از لسان معصوم (ع) صادر شده و مضمون صادقی است.^۹ تأکید امام بر صحت مضمون حدیث، نشان از عمق اثر گذاری این روایت بر اندیشه معظم له دارد. علاوه بر این امام خمینی (ره) می‌فرماید:

کوشش کنید که احکام اسلام را، هم عمل کنید و هم وادار کنید که دیگران عمل کنند. همانطوری که هر شخص و هر فردی موظف است که خودش را اصلاح کند، موظف است که دیگران را هم اصلاح کند. اصل امر به معروف و نهی از منکر برای همین است که جامعه را اصلاح کند.^{۱۰}

چنین اندیشه‌ای در سخنان مقام معظم رهبری نیز به چشم می‌خورد، آنجا که می‌فرماید:

ماه، نص قرآن و متن آن را، بر فراورده‌های ذهن قاصر حقوق‌فدانان غربی، ... مقدم می‌شماریم. حدود الهی، مقدم است. راه اصلاح جامعه، اجرای حدود الهی است. ... حرکتمان قطعاً به سمت اجرای کامل حدود پروردگار است. (۱۳۷۳/۳/۱۴)

۲-۲. اجرای عدالت اجتماعی

از جمله اهداف اصلی قیام امام حسین (ع)، کوشش برای امنیت ستمدیدگان و بریایی عدالت اجتماعی بود. در قسمتی از حدیث قبل آمده بود:

و يَأْمَنُ الْمَظْلُومُونَ مِنْ عِبَادِكَ ...^{۱۱}

[از اهداف اصلی ما یکی این است که] ستمدیدگان از بندگان تو امنیت یابند...

بدیهی است ستمدیدگان زمانی امنیت می‌یابند که با ظالمان مبارزه شود و عدالت اجتماعی برپا گردد. همچنین در بخش دیگری از همان خطبه چنین آمده است:

أَنَّ الْأَمْرَ بِالْمَعْرُوفِ وَ النَّهْيَ عَنِ الْمُنْكَرِ دُعَاءٌ إِلَى الْإِسْلَامِ مَعَ رَدِّ الْمَظْلَمِ وَ مُحَالَفَةِ الظَّالِمِ وَ قِسْمَةِ
النِّقْيِ وَ الْعَنَائِمِ وَ أَخْذِ الصَّدَقَاتِ مِنْ مَوَاضِعِهَا وَ وَضْعِهَا فِي حَقِّهَا^{۱۲}

اگر به معروف و نهی از منکر دعوتی است به سوی اسلام همراه با رد مظالم و مخالفت ظالم و تقسیم بیت المال و غنیمت‌ها و دریافت زکات‌ها از جایگاه‌های آن و قرار دادن آن در جایگاه‌هایش.

رد مظالم، مخالفت با ظالم، و سایر مواردی که در حدیث بالا آمده است نشان از علاقه شدید امام حسین (ع) به عدالت اجتماعی دارد. در حدیث دیگری از امام حسین (ع) بر این معنا تصریح بیشتری شده است:

أَلَا تَرَوْنَ الْحَقَّ لَا يُعْمَلُ بِهِ وَ الْبَاطِلَ لَا يُنْتَهَى عَنْهُ لِيَرْغَبَ الْمُؤْمِنُ فِي لِقَاءِ اللَّهِ وَ إِيَّيْ لَا أَرَى
الْمَوْتَ إِلَّا سَعَادَةً وَ الْحَيَاةَ مَعَ الظَّالِمِينَ إِلَّا بَرَمًا^{۱۳}

آیا نمی‌بینید به حق عمل نمی‌شود و از باطل کوتاهی نمی‌گردد، چنین چیزی باید مؤمن را مشتاق دیدار خدا سازد و من مرگ را جز سعادت و زندگی با ستمگران را جز ننگ نمی‌بینم. چنین علاقه‌ای در اندیشه رهبران انقلاب اسلامی نیز فراوان دیده می‌شود. امام خمینی (ره) می‌فرماید:

سیدالشهدا سلام الله علیه از همان روز اول که قیام کردند برای این امر، انگیزه شان اقامه

عدل بود. فرمودند که، می بینید که معروف عمل بهش نمی شود و منکر بهش عمل می شود. انگیزه این است که معروف را اقامه کند و منکر را از بین ببرد، انحرافات همه از منکرات است، جز خط مستقیم توحید هر چه هست منکرات است، اینها باید از بین بروند، و ماکه تابع حضرت سیدالشهدا هستیم باید ببینیم که ایشان چه وضعی در زندگی داشت، قیامش، انگیزه اش نهی از منکر بود که هر منکری باید از بین برود... حکومت جور باید از بین برود.^{۱۴} در واقع از نگاه امام خمینی (ره) عدالت اجتماعی با اصلاح اجتماعی رابطه تنگاتنگی دارد و آن را با استناد به کلام الله مجید (حدید: ۲۵) از اهداف تمامی پیامبران الهی می داند و این مسئله را در باره سایر انسان های بزرگ نیز صادق می داند:

تمام انبیا برای اصلاح جامعه آمده اند، تمام؛ و همه آنها این مسئله را داشتند که فرد باید فدای جامعه بشود. فرد هر چه بزرگ باشد، بالاترین فرد که ارزشش بیشتر از هر چیز است در دنیا، وقتی که با مصالح جامعه معارضه کرد این فرد باید فدا بشود. سیدالشهدا روی همین میزان آمد رفت و خودش و اصحاب و انصار خودش را فدا کرد، که فرد باید فدای جامعه بشود، جامعه باید اصلاح بشود. «لیقوم الناس بالقسط»^{۱۵} باید عدالت در بین مردم و در بین جامعه تحقق پیدا بکند.^{۱۶}

نظیر این اندیشه را در کلام رهبر معظم انقلاب اسلامی نیز می یابیم:

اصل عدالت اجتماعی، اجرای عدالت، در نظر گرفتن حق توده های وسیع مردم و پرکردن فاصله طبقاتی، یکی از اصول اصلی نظام اسلامی است. مبارزه با فساد اداری و فساد اقتصادی و سوء استفاده از امکاناتی که قدرت در اختیار افراد می گذارد چه سوء استفاده مالی و چه سوء استفاده سیاسی از اصول انقلاب است و باید رعایت شود. (۱۳۸۱/۳/۱۴)

۳. تأثیرات فرهنگی

روحیه شجاعت و آزادی و نماز اول وقت دو بعد مهم از تأثیرات فرهنگی فرهنگ عاشورا بر اندیشه رهبران انقلاب اسلامی عبارت است:

۱- ۳. روحیه شجاعت و آزادی

قهرمانان کربلا انسان های آزاده ای بودند. ذلت و خواری و ننگ در فرهنگ آنان جانداشت.

شعارشان هیئات منالذله بود. از وابستگی‌های پست مادی و دنیوی رها شده بودند و یکسره دل در گرو جانان داشتند. این آزادگی تا بدان پایه بود که حتی اهل بیت امام حسین (ع) در اسارت دشمن و در کاخ یزید نیز هراسی از بیان آنچه در دل داشت نداشت و سخنان خود را که حکایت از آزادگی و شجاعت او بود بیان کرد. به سخنان حضرت زینب در بارگاه یزید بنگرید:

به نام خداوند بخشنده و مهربان ... خداوند متعال حقیقت را نیکو بازگو فرمود آنجا که در قرآن بیان داشت "پایان کار کسانی که زشتکاری و گناه انجام داده‌اند به جایی رسید که آیات خدا را دروغ شمردند و آنها را به استهزا و مسخره گرفتند" (روم: ۱۰) آری، کلام خدا صدق و راست و عین واقعیت و حقیقت است.

...یزید! این جنایات بزرگ را انجام داده‌ای، آنگاه نشستهای و بی‌آنکه خود را گناهکار بدانی یا جنایات خود را بزرگ بشماری، با خود ندا سر می‌دهی که ای کاش پدران من حضور داشتند و از سر شادمانی و سرور فریاد برمی‌آوردند و می‌گفتند: "ای یزید! دست مریزاد؟"...

...پس هر مکرری که می‌توانی بساز و هر تلاشی که می‌توانی انجام بده؛ ولی بدان به خدا سوگند! هرگز توان آن رانداری که ذکر خیر ما را از یادها ببری و قدرت آن رانداری که وحی ما را نابود سازی و دوره ما را به پایان رسانی و نمی‌توانی ننگ و عار اعمال را از دامن خود بزدايي. ای یزید! بدان که عقلت ضعیف و ایام حکومت اندک و اجتماعت رو به پراکندگی و پریشانی است. روزی خواهد رسید که منادی ندا خواهد کرد: آگاه باشید که لعنت خدا بر ستمکاران باد. پس حمد و سپاس از آن خدای جهانیان است که اول کار ما را خوشبختی و مغفرت و پایان آن را شهادت و رحمت قرار داد.^{۱۷}

این روحیه آزادگی در اندیشه رهبران انقلاب اسلامی نیز به چشم می‌خورد. تأثیر قیام عاشورا را بر اندیشه امام خمینی (ره) بنگرید:

محرم ماه پیروزی خون بر شمشیر با حلول ماه محرم، ماه حماسه و شجاعت و فداکاری آغاز شد، ماهی که خون بر شمشیر پیروز شد، ماهی که قدرت حق، باطل را تا ابد محکوم و داغ باطله بر جبهه ستمکاران و حکومت‌های شیطانی زد، ماهی که به نسل‌ها در طول تاریخ، راه پیروزی بر سرنیزه را آموخت، ماهی که شکست ابرقدرت‌ها را در مقابل کلمه حق به ثبت

رساند، ماهی که امام مسلمین، راه مبارزه با ستمکاران تاریخ را به ما آموخت، ماهی که باید مشت گره کرده آزادیخواهان و استقلال طلبان و حق‌گویان بر تانک‌ها و مسلسل‌ها و جنود ابلیس غلبه کند و کلمه حق، باطل را محو نماید. امام مسلمین به ما آموخت که در حالی که ستمگر زمان بر مسلمین حکومت جابرانه می‌کند، در مقابل او اگر چه قوای شما ناهماهنگ باشد بپا خیزید و استنکار کنید، اگر کیان اسلام را در خطر دیدید، فداکاری کنید و خون نثار نمائید. (۱۳۵۷/۹/۱) ۱۸

جلو‌های از این شجاعت را در رفتار امام خمینی (ره) بارزیم طاغوت می‌توان شاهد بود: من اکنون قلب خود را برای سرنیزه‌های مامورین شما حاضر کردم ولی برای قبول زورگویی‌ها و خضوع در مقابل جباریهای شما حاضر نخواهم کرد. من به خواست خدا احکام خدا را در هر موقع مناسبی بیان خواهم کرد و تا قلم در دست دارم کارهای مخالف مصالح مملکت را برملا می‌کنم. (۱۳۴۱/۱/۱۳) ۱۹

روحیه آزادگی قهرمانان کربلا همچنین درس آموز رهبری معظم انقلاب اسلامی است، آنجاکه از بین القاب مختلف امام حسین (ع)، لقب سرور آزادگان جهان را بر می‌گزیند و می‌فرماید:

ولادت با سعادت سرور آزادگان جهان، حضرت اباعبدالله (ع) و روز پاسدار، ... همچنین روز سیزدهم آبان که روز تجلی دوباره آزادگی و شجاعت و غیرت انقلابی در ملت مسلمان ماست، ... بر همه ملت ایران مبارک باد. (۱۳۷۹/۸/۱۱)

۲-۳. نماز اول وقت

امام حسین (ع) حتی در ظهر عاشورا در گرما گرم نبرد با دشمن هم نماز اول وقت خود را به تأخیر نینداخت. ۲۰

این کار او به همه انسان‌ها در درازنای تاریخ درس می‌دهد که نماز اول وقت تا چه اندازه اهمیت دارد. این عمل در اندیشه امام خمینی (ره) بسی تأثیر داشته است. معظم له پس از توصیه اکید مخاطبان خود برای اهمیت دادن به نماز، می‌فرماید:

سیدالشهدا در همان ظهر عاشورا که جنگ بود و آن جنگ بزرگ بود و همه در معرض خطر بودند وقتی یکی از اصحاب گفت که ظهر شده است فرمود که یاد من آوردید نماز را و خدا تو را از نمازگزاران حساب کند و ایستاد در همان جا نماز خواند. ۲۱

امام خمینی (ره) خود به نماز اول وقت بسیار مفید بودند و این را به دیگران نیز سفارش کرده، می فرمودند:

همین که شما می گویند اول این کار را بکنم، بعد نماز بخوانم، این خلاف است، نگویند این حرف را، به نمازتان اهمیت دهید، اول نماز.^{۲۲}

مقام معظم رهبری نیز به نماز اول وقت بسیار اهمیت می دهند. آن بزرگوار در دیدار با دست اندرکاران سازمان حج و زیارت نکاتی را مطرح می سازد که انجام آن برای همه ما لازم است.

در نمازهای جماعت، شرکت کنید، در اجتماعات، شرکت کنید. نماز اول وقت را، به جماعت، در حریمهای عالی مقام، حتما درک کنید. بگذارید حضور شما، حضور مومنانه و پرهیزگارانهای باشد که از ملت ایران انتظار می رود. (۱۳۷۳/۱/۳۱)

همچنین آن عزیز دل امت به همه ما سفارش می فرماید:

به بعضیها می گویند آقا چرا فلان جا نماز یا نافله یا نماز اول وقتتان را نخواندید، می گویند خجالت کشیدم! نه، از روی حیا، هیچ کار نیکی را ترک نکنید، چون خواهند گفت که متظاهر است. بگویند. خواهند گفت خودشیرینی می کند، بگویند. اگر حرفی حق است و اگر کاری خوب است، آن را به خاطر ملاحظه دیگران ترک نکنید. (۱۳۷۸/۵/۸)

۴. تأثیرات اخلاقی

دو بعد مهم از تأثیرات اخلاقی فرهنگ عاشورا بر اندیشه رهبران انقلاب اسلامی را می توان در اخلاص و فداکاری برای حفظ اسلام ملاحظه کرد.

۱- ۴. اخلاص

اخلاص اکسیری است که به اعمال انسان ارزشی فوق العاده می بخشد. اخلاص مقوله ای ذهنی است اما وقتی به قهرمانان کربلا می رسد استثنا می پذیرد و به مقوله ای عینی و قابل مشاهده تبدیل می شود. یاران فداکار و وفادار امام حسین (ع) در شب عاشورا می دانستند اگر شبانه کربلا را ترک نکنند، فردا به شهادت خواهند رسید. امام حسین (ع) هم بیعت خود را از دوش آنان برداشت و اجازه داد هر که می خواهد کربلا را ترک کند،^{۲۳} اما این اسوه های اخلاص را بنگرید که چگونه به امام خویش وفادار ماندند و عزت دنیا و آخرت را کسب کردند.

این حرکت قهرمانان کربلا تأثیر بسیاری بر اندیشه رهبران انقلاب اسلامی داشته است. امام خمینی (ره) بارها در سخنان خود بر لله (برای خدا) بودن قیام عاشورا تأکید می‌کرد و آثار آن را بر می‌شمرد. تکرار این مضمون در سخنان امام، نشان از اهمیت این مطلب در اندیشه آن عزیز دارد:

اگر قیام برای خدا باشد، اگر عمل برای خدا باشد، اگر نهضت برای خدا باشد، شکست ندارد، برای اینکه آن چیزی که برای خدا هست اگر در صورت هم خیال بشود که شکست خورد به حسب واقع شکست نخورده است،... سید الشهداء سلام الله علیه با چند نفر از اصحاب، چند نفر از ارحامشان، از مخدراتشان قیام کردند. چون قیام لله بود اساس سلطنت آن خبیث را به هم شکستند. در صورت، ایشان کشته شدند لکن اساس سلطنت را شکستند.^{۲۴}

چرا کار برای خدا شکست ندارد؟ اغلب نگرانی‌های بشر ناشی از ترس شکست است. اگر باورمان شود که هرگز شکست نخواهیم خورد، آنگاه به آرامش روانی خوبی دست خواهیم یافت. امام خمینی (ره) معتقد است کسی که برای خدا کار می‌کند شکست در آن نیست. علت چیست؟ به نظر می‌رسد یک دلیل مهم این سخن را باید در وعده حتمی خدا دید که قول داده است اگر او را یاری کنیم، یاریمان خواهد کرد و گام‌هایمان را استوار خواهد ساخت.

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِن تَنْصُرُوا اللَّهَ يَنْصُرْكُمْ وَيُثَبِّتْ أَقْدَامَكُمْ. (محمد: ۷)

ای کسانی که ایمان آورده‌اید، اگر خدا را یاری کنید یاریتان می‌کند و گام‌هایتان را استوار می‌دارد. آیا می‌توان باور کرد کسی مورد نصرت الهی قرار گیرد و بعد شکست بخورد؟ به این سخن امام خمینی (ره) بنگرید:

کسی که برای خدا کار می‌کند شکست در آن نیست و لو کشته بشویم شکست نداریم! حضرت سیدالشهدا هم کشته شد لکن شکست خورد؟ الان بیرق او بلند است و یزیدی تو کار نیست.^{۲۵} کار برای خدا یا همان اخلاص، چنان برای امام خمینی (ره) مهم بود که در باره بسیجیان چنین می‌فرماید:

بسیج میقات پابرهنگان و معراج اندیشه پاک اسلامی است که تربیت یافتگان آن، نام و نشان در گمنامی و بی‌نشانی گرفته‌اند. بسیج لشکر مخلص خداست که دفتر تشکل آن را که همه مجاهدان از اولین تا آخرین امضا نموده‌اند. من همواره به خلوص و صفای بسیجیان غبطه

می خورم و از خدا می خواهم تا با بسیجیانم محشور گرداند، چرا که در این دنیا افتخارم این است که خود بسیجی ام.^{۲۶}

عنصر اخلاص در قیام عاشورا برای رهبر کنونی انقلاب اسلامی نیز همانند امام راحل (ره) اهمیت بسیار دارد. مقام معظم رهبری، دلایل جاودانگی و الگو بودن قیام عاشورا را چنین شرح می دهد:

یک خصوصیت این است که حرکت حسین بن علی، حرکتی بود خالصا، مخلصا، بدون هیچ شایبه، برای خدا و دین و اصلاح جامعه مسلمین. این، خصوصیت اول، که خیلی مهم است. اینکه حسین بن علی (ع)، فرمود: **أَنِّي لَمْ أَخْرُجْ أَشْرًا وَلَا بَطْرًا وَلَا مُنْهَدًا وَلَا ظَالِمًا** خودنمایی نیست، خود نشان دادن نیست، برای خود، چیزی طلبیدن نیست، نمایش نیست. ذره ای ستم و ذره ای فساد، در این حرکت نیست. **إِنَّمَا خَرَجْتُ لِطَلَبِ الْإِصْلَاحِ فِي أُمَّةٍ جَدِي**.^{۲۷} این، نکته خیلی مهمی است. انما: فقط، یعنی هیچ قصد و غرض دیگری، آن نیت پاک و آن ذهن خورشیدگون را مکدر نمی کند. (۱۳۷۲/۱۰/۲۶)

همچنین آن عزیز دل مردم، معتقد است رمز اصلی موفقیت امام خمینی (ره) اخلاص او بود: برادران عزیز! عامل اخلاص امام (ره) و رابطه او با خدا و نیز اخلاص مردم، تاکنون ما را به این جا رسانده است، بعد از این هم باید همین گونه باشد. ... این، درس همیشگی امام برای ماست. (۱۳۶۸/۳/۱۸)

سرانجام این که تکلیف امروز ما برای حفاظت و سلامت انقلاب، داشتن اخلاص و وحدت کلمه است:

وظیفه ما این است که حفاظت و سلامت انقلاب و رشد روزافزون نظام جمهوری اسلامی و ریشه دواندن هرچه بیشتر این نظام را، با کار مخلصانه و وحدت کلمه و داشتن ارتباط و پیوند قلبی با خدا و اتکای به نفس تضمین کنیم. با این روش، ما تا دهها سال دیگر به فضل پروردگار خواهیم توانست انقلاب را به پیش ببریم. (۱۳۶۸/۴/۵)

۲ - ۴. فداکاری برای حفظ اسلام

اسلام عزیز به این دلیل که بسیار ارزشمند است مانند هر چیز گران بهای دیگر، دشمنان بسیار دارد. خصوص این که اسلام ناب محمدی در برابر ستمگران ساکت نمی نشیند و مردم را به مبارزه با آنها دعوت می کند. چنین مبارزه ای بی خطر نیست و نیازمند انسان های از جان گذشته ای است که جان خود را در طبق اخلاص بگذارند و تقدیم دوست کنند و همچون امام

حسین (ع) و یاران با وفایش شهادت و اسارت را پذیرا شوند و از راه مقدس خود برنگردند. فداکاری حماسه آفرینان کربلا برای حفظ دین چنان در اندیشه رهبران انقلاب اسلامی اثر گذاشته است که به فرموده امام خمینی (ره):

هر چه روز عاشورا سیدالشهدا سلام الله علیه به شهادت نزدیکتر می شد افروخته تر می شد. جوانان او مسابقه می کردند برای اینکه شهید بشوند، همه هم می دانستند که بعد از چند ساعت دیگر شهیدند. مسابقه می کردند آنها، برای اینکه آنها فهمیدند کجا می روند، آنها می فهمیدند برای چه آمدند. آگاه بودند که ما آمدیم ادای وظیفه خدائی را بکنیم، آمدیم اسلام را حفظ بکنیم، اسلام از همه چیز عزیزتر است.^{۲۸}

امروزه، برای حفظ اسلام تنها ایثار جان کفایت نمی کند و آنجا که لازم باشد باید از آبروی خود نیز مایه گذاشت. برای یک مقام بزرگ روحانی، فداکاری از این نوع، می تواند سخت تر از فداکاری جانی باشد. نگاهی به تاریخ انقلاب اسلامی، به قلم امام خمینی (ره) بسیار خواندنی است:

علما و روحانیت متعهد سینه را برای مقابله با هر تیر زهرآگینی که به طرف اسلام شلیک می شد آماده نمودند و به مسلخ عشق آمدند. اولین و مهم ترین فصل خونین مبارزه در عاشورا ۱۵ خرداد رقم خورد. در ۱۵ خرداد ۴۲ مقابله با گلوله تفنگ و مسلسل شاه نبود که اگر تنها این بود مقابله را آسان می نمود. بلکه علاوه بر آن از داخل جبهه خودی گلوله حيله و مقدس مآبی و تحجر بود، گلوله زخم زبان و نفاق و دورویی بود که هزار بار بیشتر از باروت سرب جگر و جان را می سوخت و می درید. در آن زمان روزی نبود که حادثه ای نباشد، ایادی پنهان و آشکار آمریکا و شاه به شایعات و تهمت ها متوسل شدند حتی نسبت تارک الصلوه و کمونیست و عامل انگلیس به افرادی که هدایت مبارزه را به عهده داشتند می دادند. واقعا روحانیت اصیل در تنهایی و اسارت خون می گریست که چگونه آمریکا و نوکرش پهلوی می خواهند ریشه دینت و اسلام را برکنند و عده ای روحانی مقدس نمای ناآگاه یا بازی خورده و عده ای وابسته که چهره شان بعد از پیروزی روشن گشت، مسیر این خیانت بزرگ را هموار می نمودند.^{۲۹}

این قضایا فقط مربوط به دوران پیش از پیروزی نیست. امروزه هم مبارزه با جهل و خرافات به ایثارگری و فداکاری نیازمند است. به فرموده امام خمینی (ره):

ما باید سعی کنیم تا حصارهای جهل و خرافه را شکسته تا به سرچشمه زلال اسلام ناب محمدی (ص) برسیم و امروز غریب ترین چیزها در دنیا همین اسلام است و نجات آن قربانی می خواهد و دعا کنید من نیز یکی از قربانی های آن گردم.^{۳۰}

مقام معظم رهبری نیز به شدت تحت تأثیر ارزش شهادت و فداکاری امام حسین (ع) و یاران با وفایش قرار دارد:

در زمان ما، ارزش شهادت و فداکاری در راه خدا، از بسیاری زمان‌های تاریخ اسلام بیشتر است. شهادت، همیشه با ارزش است و فداکاری در راه خدا، همیشه کاری عظیم و ارجمند است، اما همین کار خوب و بزرگ، در برخی از شرایط و در بعضی از زمان‌ها، بزرگ‌تر و مهم‌تر و باارزش‌تر است. مثلاً ... در زمان سیدالشهدا (علیه الصلاة والسلام) آن فداکاری و شهادت بزرگ، ارزش مضاعف داشت، چون حقیقتاً در آن روزها محصول زحمات پیامبر(ص) در حال از بین رفتن بود و فداکاری حسین بن علی (ع) و یاران آن بزرگوار، مانع از چنین کاری شد. (۱۳۶۸/۸/۲۴) ^{۳۱}

جمع بندی و نتیجه گیری

فرهنگ عاشورا در ابعاد مختلف خود تأثیرات عمیقی بر اندیشه رهبران انقلاب اسلامی داشته است. یکسان شمردن دین با سیاست رحمانی، جدیت در اطاعت از رهبری و فرماندهی اسلامی، کوشش برای اصلاح جامعه از طریق اجرای قوانین الهی، تلاش برای مبارزه با ظالمان، اعطای امنیت به ستمدیدگان و برقراری عدالت اجتماعی بخشی از این اثرات است. همچنین برخوردارگی از روحیه شجاعت و آزادگی، اهتمام به نماز اول وقت، انجام خالصانه امور برای خدای بزرگ و فداکاری تا سرحد ایثار جان برای حفظ اسلام از دیگر ابعاد این اثر گذاری است.

در کل می‌توان نتیجه گرفت انقلاب اسلامی از ماهیتی عاشورایی برخوردار است. از این رو، قدرت دشمنان این انقلاب الهی هر قدر بزرگ باشد نمی‌تواند در اندیشه دوستان واقعی انقلاب اسلامی کمترین ترس و خللی ایجاد کند. نهایت ضربه‌ای که دشمنان به ما می‌توانند بزنند این است که جان ما را بگیرند و این برای عاشقان واقعی امام حسین (ع) به این معناست که مرغابی را از آب بترسانند!

پی‌نوشتها:

۱. بحارالانوار، ج ۴۴، ۳۲۹.
۲. یحیی فوزی، اندیشه سیاسی امام خمینی رحمه الله علیه، قم؛ نشر معارف، ۱۳۸۴، ص ۹۶.
۳. همان، ص ۹۸-۹۶.
۴. همان، ص ۱۰۲-۱۰۰.

۵. صحیفه نور، ج ۱۰، ص ۳۱.
 ۶. پا به پای آفتاب: گفته‌ها و ناگفته‌ها از زندگی امام خمینی (س)، گردآوری امیر رضا ستوده، تهران: نشر پنجره، ۱۳۷۳، ج ۲، ص ۳۲۸.
 ۷. صحیفه نور، ج ۱۲، ص ۱۶۱.
 ۸. تحف العقول، حسن بن علی حرانی، تهران: انتشارات اسلامی، ۱۳۸۴ ق، ص ۲۴۳ / بحارالانوار، ج ۹۷، ص ۸۱.
 ۹. ولایت فقیه، امام خمینی (س)، مؤسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی، تهران: ۱۳۷۳، ص ۱۱۲-۱۰۸.
 ۱۰. صحیفه نور، ج ۹، ص ۲۹۱.
 ۱۱. بحارالانوار، ج ۹۷، ص ۸۱.
 ۱۲. بحارالانوار، ج ۹۷، ص ۷۹.
 ۱۳. بحارالانوار، ج ۴۴، ص ۱۹۲.
 ۱۴. صحیفه نور، ج ۲۰، ص ۱۸۹.
 ۱۵. حدید: ۲۵.
 ۱۶. صحیفه نور، ج ۱۵، ص ۱۴۸-۱۴۹.
17. http://www.aftab.ir/news/2007/jan/31/c7c1170261005_religion_religion_moharam.php
- ترجمه دیگری از این خطابه را می‌توانید در نشانی زیر بیابید: نگاهی کوتاه به زندگی زینب کبری (س)، حجة الاسلام رسولی محلاتی، قم، دفتر تبلیغات اسلامی، چاپ دوم، ۱۳۷۳، ص ۹۷-۹۵.
۱۸. صحیفه نور، ج ۳، ص ۲۲۵.
 ۱۹. صحیفه نور، جلد ۱، ص ۴۰.
 ۲۰. تاریخ طبری، ج ۴، ص ۳۳۴. به نقل از: امام حسین (ع) و حماسه کربلا، سید محسن امین، ترجمه ناصر پاکپور، تهران: بنیاد بعثت، ۱۳۶۶، ص ۳۰۳-۳۰۱.
 ۲۱. صحیفه نور، ج ۱۲، ص ۱۴۸.
 ۲۲. پا به پای آفتاب، پیشین، ج ۱، ص ۱۱۸.
 ۲۳. امام حسین (ع) و حماسه کربلا، پیشین، ص ۲۳۶.
 ۲۴. صحیفه نور، ج ۷، ص ۳۶.
 ۲۵. صحیفه نور، ج ۱۱، ص ۱۵۰.
 ۲۶. صحیفه نور، ج ۲۱، ص ۵۲.
 ۲۷. بحارالانوار، ج ۴۴، ص ۳۲۹.
 ۲۸. صحیفه نور، ج ۱۵، ص ۵۵.
 ۲۹. صحیفه نور، ج ۲۱، ص ۹۲.
 ۳۰. صحیفه نور، ج ۲۱، ص ۴۱.
 ۳۱. تمامی نقل قول‌ها از سخنان امام خمینی (ره) و مقام معظم رهبری با استفاده از نرم‌افزار «به سوی نور ۲» صورت گرفته است. این نرم‌افزار در سال ۱۳۸۵ توسط سپاه پاسداران انقلاب اسلامی ارائه شده است. همچنین احادیث نقل شده از بحار الانوار نیز به کمک نرم‌افزار معجم موضوعی بحار الانوار، کاری از مرکز تحقیقات کامپیوتری حوزه علمیه قم، سال ۱۳۸۵ صورت گرفته است.

